Burgerschap op Duitse scholen

De Duitse ervaring met 'Demokratieerziehung'

Achtergrond - 30 augustus 2012

Nederlandse scholen weten zich geen raad met het burgerschapsonderwijs dat sinds 2006 verplicht is. Dat concludeert de Onderwijsraad deze week. De Raad vraagt een veel actievere rol van de overheid. In Duitsland zijn overheidsinstanties zeer actief in *Demokratieerziehung*. Er is een overvloed aan lesmateriaal en instanties die de burger willen scholen tot democraat.

De mislukte Weimar republiek van voor de Tweede Wereldoorlog, de zestigste verjaardag van de grondwet, het nationaal-socialisme, de dictatuur van de DDR, de vreedzame revolutie van 1989 en de Duitse eenwording: ze worden allemaal genoemd in de eerste alinea van het Duitse rapport over *Demokratieerziehung* op school - letterlijk: opvoeding in de democratie, in Nederland: burgerschap. Veel duidelijker kun je het verband tussen de Duitse geschiedenis en het belang dat Duitsland aan het vak toekent niet maken.

Lesmateriaal

Het rapport ‘Stärkung der Demokratieerziehung’ is in 2009 opgesteld door de samenwerkende deelstaatministers van Onderwijs, de zogeheten Kultusministerkonferenz (KMK). Onderwijs is in Duitsland een deelstaataangelegenheid. De centrale overheid speelt geen rol als het gaat om het curriculum, het aantal lesuren per vak of de toegestane lesmethodes. Dat bepalen de deelstaten.

Net als Nederland laat Duitsland het aan scholen over hoe het vak wordt ingevuld. Maar in tegenstelling tot Nederland is er in Duitsland uitgebreid en gevarieerd lesmateriaal beschikbaar. Er zijn talloze overheidsinstanties en sociale en politieke organisaties, zowel op landelijk als op deelstaatniveau, die zich met burgerschap en democratie bezighouden. In haar rapport geeft de KMK adviezen over Duitse en Europese lesmethodes en formuleert ze een aantal doelen voor burgerschapsonderwijs. Dat is wat de Onderwijsraad deze week de Nederlandse overheid vraagt te doen.

Nationaal-socialisme

Duitsland heeft al decennialang ervaring met onderwijs in burgerschap, al is het

geen apart schoolvak. Het komt aan bod in allerlei andere vakken, vanaf de basisschool tot en met de hoogste klassen van de middelbare school. “In Nedersaksen heet het vak ‘Politiek en Economie’, in Noordrijn-Westfalen zijn dat juist weer twee aparte vakken”, zegt Harald Geiss, hoofd van de afdeling Pedagogiek van de Bundeszentrale für politische Bildung (BpB). Dit overheidsorgaan is na de Tweede Wereldoorlog opgericht om het democratisch bewustzijn in Duitsland te versterken en politieke betrokkenheid van burgers te vergroten. Op andere scholen komen burgerschap en democratie aan de orde bij de vakken *Sozialkunde*, *Gesellschaftslehre* of *Soziale Wissenschaften*. “En vergeet de geschiedenislessen niet”, zegt Geiss. “Daarin wordt de nazi-periode uitgebreid behandeld en wordt ook heel veel aandacht besteed aan democratie en burgerschap.”

Over de vraag of *Demokratieerziehung* een apart vak moest worden is in Duitsland wel gedebatteerd, zegt Geiss. Net als in Nederland vond die discussie begin jaren ‘2000 plaats. In beide landen werd een integratiedebat gevoerd en was er meer behoefte aan sociale cohesie. In Nederland kwam het onderwerp na 11 september 2001 en de moord op Theo van Gogh op de politieke agenda te staan, citeert dagblad Trouw deze week Micha de Winter, hoogleraar maatschappelijke opvoedingsvraagstukken aan de Universiteit Utrecht. In Duitsland werd in die tijd ook gedebatteerd over extremisme, multiculturaliteit en sociaal gedrag, aldus Geiss.

Sociale competenties

Burgerschap werd in Duitsland toch geen zelfstandig vak, mede omdat het in zoveel verschillende lessen aan bod komt. Juist de brede aanpak, waarin ook sociale competenties van scholieren centraal staan, moest behouden blijven, vonden de tegenstanders van de invoering van een apart vak *Demokratieerziehung*, aldus Geiss. Zijn BpB maakt ook veel lesmateriaal voor scholen. Door de verscheidenheid van vakken en het aantal uren dat er per deelstaat aan wordt besteed, is het voor de BpB niet mogelijk om lesmateriaal te maken dat aansluit bij alle scholen. “Wij kijken naar wat wij belangrijk vinden en hoe we dat kunnen aanbieden”, zegt Geiss. Onderwerpen als democratie, politiek en burgerschap kunnen zo ook aan bod komen bij vakken als Duits of muziek.

Maar niet alleen de ruime ervaring met de ontwikkeling van democratisch bewustzijn - ingegeven door de twee Duitse dictaturen in de twintigste eeuw - en het brede aanbod van lesmateriaal kenmerken *Demokratieerziehung* in Duitsland. Ook wordt er al vroeg mee begonnen. In het rapport van de KMK staat dat vanaf de basisschool “alle vormen van extremisme, vreemdelingenhaat, fundamentalisme, geweld en intolerantie gefundeerd moeten worden behandeld”.

Ook stelt het rapport dat middelbare scholieren - in Duitsland ben je dat al vanaf je tiende - zo vroeg mogelijk kennis moeten maken met de geschiedenis van het nationaal-socialisme.

President Gauck

De Nederlandse Onderwijsraad ziet een taak voor de minister van Onderwijs weggelegd bij het uitdragen van de boodschap dat het vak burgerschap net zo belangrijk is als rekenen en taal. “Die boodschap heeft in deze kabinetsperiode soms te weinig geklonken”, citeert Trouw deze week de Onderwijsraad.

In Duitsland dragen politici die boodschap veelvuldig uit. Niet alleen de KMK, de Bundeszentrale für politische Bildung en de talloze andere instanties besteden van overheidswege aandacht aan democratie en burgerschap. Ook veel politici zelf doen dat. Zo houden de Duitse ministeries en Merkels Bundeskanzleramt jaarlijks een open dag en geeft parlementsvoorzitter Norbert Lammert zelf rondleidingen aan jongeren door de Bondsdag. In 2010 werd het programma ‘DemokratieErleben’ in het leven geroepen, waarin verschillende organisaties en stichtingen samenwerken, onder beschermheerschap van niemand minder dan president Gauck. Op 18 juni van dit jaar gaf hij in de tuin van zijn presidentieel paleis in Berlijn een democratiefeest voor 450 jonge Duitsers uit die zich voor democratie en maatschappij hadden ingezet.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/2868/burgerschap-op-duitse-scholen